

Krvodajalstvo na Slovenskem

(Nadaljevanje in konec)

Kako je organizirano krvodajalstvo v Sloveniji prek organizacij RK?

Republiški odbor Rdečega križa Slovenije po predlogu Zavoda za transfuzijo krvi in v dogovoru z občinskimi organizacijami Rdečega križa Slovenije že v decembru tekočega leta izdelava načrt krvodajalskih akcij za prihodnje leto za območje Slovenije, in to po dnevih in po številu krvodajalcev. To pomeni, da je občinska organizacija Rdečega križa pravočasno seznanjena, koliko dni in v katerem času bo imela krvodajalsko akcijo in koliko darovalcev krvi mora zbrati v enem letu. Poleg republiškega programa, ki pokriva potrebe republiškega zavoda za transfuzijo krvi, pa deluje pri bolnišnicah v Sloveniji še 8 transfuzijskih oddelkov. Zanje občinski odbori Rdečega križa na njihovih območjih organizirajo krvodajalske akcije skozi vse leto. Ti občinski odbori Rdečega križa se vsak zase dogovarjajo z oddelki o načinu poteka akcije, ki traja vse leto (npr.: 2-krat tedensko po 40 krvodajalcev). Nekateri občinski odbori RK pa organizirajo tudi krvodajalske akcije delno za Zavod za transfuzijo krvi in delno za oddelke pri najbližji bolnišnici. Na podlagi republiškega programa sestavi občinski odbor Rdečega križa občinski program krvodajalske akcije. Načrt razdeli te akcije na osnovne organizacije Rdečega križa, delovne organizacije, šole in druge skupine ljudi, in to glede na število krvodajalcev, ki jih je treba zbrati, in z natančno določenimi termini odvzema krvi. Vsaka občinska organizacija RK pa ima za svoj kraj primerno izdelan podroben program prihodov na odzem. Ta program temelji na:

- časovnem razporedu zaselkov,
- časovnem razporedu delovnih organizacij,
- časovnem razporedu osnovnih organizacij.

Pri sestavljanju programa v občinskem merilu je potrebno upoštevati:

- proizvodni program delovnih organizacij,
- krajevne razmere,
- krajevne običaje,
- letni čas,
- sezonska dela,
- nepredvidene dogodke.

Na tej osnovi sestavimo program krvodajalskih akcij po zaselkih, delovnih organizacijah, vaseh, krajevnih skupnostih in šolah. Ko imamo dogovorjene termine (datume) odvzemov in število krvodajalcev, skličemo sestanek krvodajalske komisije in si najprej v ožjem krogu razdelimo delo in natančno določimo svoje naloge. Ne odlašajmo z delom in propagando do zadnjega tedna pred odvzemom. Akcijo je potrebno pripravljati nekaj mesecev prej, organizacijo, zlasti propagando, pa je potrebno stopnjevati vse do akcije.

Organizacija krvodajalske akcije v **delovni organizaciji** se razlikuje od organizacije akcije druge. Delovna organizacija je vključena v program določene občine. Ko razporedimo program v občini po vaseh, krajevnih skupnostih in gospodarskih organizacijah, skušamo izbrati najugodnejši čas ravno za tovarne. Le-te imajo svoj proizvodni program, od katerega je odvisen za-služek delavcev. Nikoli ne organizirajmo akcije v gospodarski organizaciji tedaj, ko ima zelo napet proizvodni program (sezonska dela itd.) ali kadar je več članov kolektiva odsotnih.

Krvodajalske **akcije v tovarni** lahko organiziramo na dva načina:

- da se organizira en odvzemni dan,
- da se javljajo krvodajalci skozi daljše obdobje, npr. ves čas, ko je občinski odbor RK v akciji.

Obe varianti imata svoje dobre lastnosti. Če se odločimo za en delovni dan na leto, imamo delo dokaj olajšano. Organizacija je bolj strnjena, ker lažje uporabljamo vsa propagandna sredstva, pa tudi večji odmev ima tak dan v delovni organizaciji. Če pa prihajajo delavci na odvzem v daljšem obdobju, imamo več uspeha, ker v tem času nenehno govorimo o akciji, objavljamo na oglasnih deskah, kdo in koliko jih je dalo kri iz posameznega obrata in podobno. Delovna organizacija pa lahko medtem normalno dela. O najugodnejšem času krvodajalske akcije za podjetje se dogovorimo z vodilnimi delavci podjetja. Najbolje je, da svoj predlog za akcijo obrazložimo na seji upravnega odbora. Na tej seji naj bodo tudi predstavniki sindikalne podružnice, kajti skoraj v vseh naših gospodarskih organizacijah so prav sindikalne organizacije tiste, ki odboru RK pomagajo organizirati akcijo ali pa jo organizirajo kar same. Na tem sestanku v delovni organizaciji pa naj bodo tudi zdravstveni delavci delovne organizacije. Važno je, da obratovodje, vodilni delavci in tehnični strokovnjaki vedo, kdaj bo akcija in da je organizacija akcije tudi njim v prid, da to prispeva k zdravju in boljši sposobnosti njihovega kolektiva. Takoj stopimo v stik tudi s propagandistom podjetja, urednikom tovarniškega časopisa, da v delovni organizaciji primerno že prej objavi in spodbudi ljudi k razmišljanju o potrebi krvodajalske akcije.

Kako bomo obveščali člane delovnih kolektivov?

Najprej izobesimo plakate in razdelimo druga propagandna sredstva, nato pa se dogovorimo s posameznimi obrati (obratovodja za akcijo že ve, ker je bil na sestanku samoupravnih organov) za kratek petminutni sestanek z vsemi člani kolektiva v določenem obratu. Na tem sestanku poudarimo pomen krvi za člane tega kolektiva samega, povemo, kakšna je tehnična priprava (komu in kje naj se prijavijo) in odgovarjamo na zastavljena vprašanja. Če smo z vsako večjo skupino ali oddelkom imeli neposreden razgovor, bomo v veliki meri prispevali k razčiščenju nejasnosti v zvezi s krvodajalstvom. Razgovori morajo biti kratki in premišljeno pripravljene. Za kratka obvestila uporabimo zvočnike. Zbiranje prijav organizira sindikalna podružnica. To zbiranje je različno in v delovni organizaciji sami vedo, kako je najbolje. Ponekod uporabljajo skupinske prijavnice, drugod zbirajo individualno. Dobro bi bilo, da se udomači praksa, da delavci, ki iz zdravstvenih razlogov ne dajejo krvi, delajo en delovni dan za krvodajalce. To ustreza tudi delovni organizaciji, ker izgubi tako manj dni v proizvodnji, pa tudi tisti, ki sicer v krvodajalski akciji ne bi mogli sodelovati, niso izločeni. Iz izkušenj vemo, da število prijav v gospodarski organizaciji še ne pomeni, da bo tudi

toliko delavcev na odvzem res prišlo. Zato moramo ob programiranju misliti na odstotek izpada in zbiramo vsaj 10% več prijav, kolikor želimo imeti odvzemov. V Sloveniji že nekaj let ne spreminjamo in ne dvigamo letnega programa odvzema, zato že vsaka delovna organizacija ve, kakšen naj bo njen prispevek v akciji. S »prostim dnevom« mislimo dan, ko je delavec krvodajalec oproščen dela, in sicer s polnim nadomestilom, ker je dal kri. To obliko nekakšnega priznanja krvodajalcem sprejemajo v delovnih organizacijah zelo različno. Nekatere so prosti dan za krvodajalce uveljavili v samoupravnih aktih, tako da je dan odvzema krvi dela prost dan, drugje tako, da krvodajalec sam izbere prosti dan, ponekod pa en dan dodajo letnemu dopustu, v nekaterih delovnih organizacijah pa prostega dneva niso uveljavili in se odvzem krvi opravlja v dneh, ki so sicer dela prosti dnevi (sobota). Nekatere občinske skupščine so s priporočilom obvezale delovne organizacije, da priznajo krvodajalcem dela prost dan. Marsikje v drugih državah prostega dneva za krvodajalce nimajo več in se odvzem krvi opravlja v dela prostem času. Pri nas se zanj še zavzemamo, odločitev pa je prepustiti samoupravnim organom delovnih organizacij, ker oni najbolj vedo, če lahko uveljavijo prosti dan in kdaj. Zato je prav, da se tudi o prostem dnevu odločajo delovne organizacije samoupravno.

Zelo važen je sam odvzemni dan. Naša dolžnost je, ko smo delovni kolektiv povabili k sodelovanju, da se vedemo kot gostitelji. Program prihoda in odhoda iz delovne organizacije naj bo natančno določen. Naslednji dan po akciji je pomembno, da pridemo ponovno v podjetje in seznanimo delovni kolektiv o uspehih, ki jih je dosegel. O uspehu akcije naj obširno piše tovarniški časopis. Priložimo tudi fotografije. Podelitev priznanj za krvodajalce priključimo kakemu letnemu jubileju tovarne. Ob tej priliki podelimo značke krvodajalcem v prisotnosti čim večjega števila članov kolektiva. Krvodajalec naj čuti, da se večja njegov ugled, ker daje kri. Prav na istih principih organiziramo krvodajalsko akcijo tudi v krajevni skupnosti, na vasi in v manjših zaselkih. Tu je predvsem važno, da pridobimo za krvodajalstvo ugledne vaščane in organizacijo izvedemo prek njih.

Vzgoja bodočih krvodajalcev. Mladega človeka je potrebno že dovolj zgodaj poučiti o krvodajalstvu, če hočemo, da bo po končani šoli primerno motiviran, da se bo rad vključil med krvodajalce. Krvodajalstvo lahko pomeni zanj eno od oblik vključevanja v družbeno življenje. S pravilnim spoznavanjem in obrazložitvijo določene dejavnosti lahko mladega človeka kaj hitro pridobimo za sodelovanje. Če ga pri tem lahko še aktivno vključimo v delo, zbudimo v njem čut pripadnosti k skupini ljudi, ki je pripravljena sodelovati, kadarkoli se pokaže potreba.

Mladino poučimo in vzgajamo za bodoče krvodajalce že v osnovni šoli. V dobi dozorevanja so mladi ljudje zelo sprejemljivi za solidarnost, humanizem in pomoč sočloveku. Zato jih lahko z ustreznim motiviranjem pridobimo za trajno sodelovanje pri krvodajalstvu. Mlade lahko vključimo v dejavnost krvodajalstva, še preden so sami postali krvodajalci. Predvsem koristno jih uporabimo za tehnična in organizacijska dela.

Vloga medicinskih sester pri organizaciji krvodajalskih akcij

Medicinska sestra je zdravstveni delavec, ki je ob organizaciji krvodajalstva vedno prisoten. Že ko smo govorili o organizaciji akcij v delovnih organizacijah, na vasi, v krajevni skupnosti, smo omenili, da je sestra na

svojem delovnem mestu vzgojitelj in dober prijatelj. Vprašati se moramo, **kaj lahko** kot medicinske sestre pri organizaciji pomagamo in **kaj lahko** storimo.

Že samo poznavanje krvodajalskega programa in organizacije akcij v naši neposredni okolici in pomoč organizatorju je včasih dovolj, da akcija v kraju uspe. Zgledi vedno vlečejo. Prav je, da smo na odzvemnem mestu ta dan tudi mi. Sestre moramo biti pripravljene odgovoriti na vsa vprašanja krvodajalcev, pa tudi sicer je potrebno pri občanih ustvarjati ugodno razpoloženje. Patronažne medicinske sestre se srečujejo z bolniki na domovih. Njim in njihovim svojcem je treba povedati, da je kri dragoceno zdravilo, ki se ne more zbrati drugače kot od soljudi.

V delovni organizaciji si medicinska sestra pomaga s statističnimi podatki zdravstva. Pregleda, koliko je bilo poškodb v preteklem letu — po možnosti napravi pregled porabljenе krvi v preteklem obdobju in izračuna na osnovi teh pokazovalcev, koliko prej so se poškodovanci vrnili na delo, ker so jih zdravili s krvjo, koliko materam je bilo z darovanjem krvi pomagano, da so se prej vrnile zdrave na delo. Članek v lokalnem časopisu, tovarniška reportaža, razgovori z delavci, ki so dobili kri, vse to je lahko prispevek medicinske sestre v obratni ambulanti pri organizaciji krvodajalstva.

Tudi v bolnišnici, na oddelku samem lahko medicinska sestra pripomore k afirmaciji krvodajalstva in s tem posredno tudi k temu, da bo na oddelku tega zdravila vedno dovolj na razpolago. Ob ugodnem izidu bolezni, ko je k temu pripomogla tudi transfuzija krvi, spodbudi svojce, da se odločijo za krvodajalsko akcijo, ko bo le-ta organizirana v njihovem kraju. Za prejemnike krvi — ob odhodu iz bolnišnice za že ozdravele bolnike je Rdeči križ pripravil **vizitko**, ki naj bi pritegnila med propagandiste krvodajalstva vse tiste ljudi, ki so kri prejeli ali pa jim je celo rešila življenje. Vizitke naj prejmejo ti okrevanci le iz rok zdravnika ali oddelčne sestre, ki bo znala v tem trenutku izreči pravo besedo. Menimo namreč, da je potrebno med organizatorje krvodajalstva pritegniti ljudi, ki:

kri dobivajo — to so bolniki in njihovi svojci,

kri posredujejo — to so zdravstveni delavci,

kri dajejo — to so krvodajalci.

Medicinske sestre na terenu pa naj se redno vključujejo v dejavnosti Rdečega križa. Za predavateljce na tečajih prve pomoči in učiteljice za nego bolnika je usposobljenih nad 400 medicinskih sester, vse te lahko ob tečajih in predavanjih poudarijo tudi pomembnost krvodajalskih akcij. Vedno lahko odgovorijo na vsa vprašanja občanov, ki se ne morejo odločiti, da bi postali krvodajalci. Pojasnjujejo lahko, kdo sme biti krvodajalec, zakaj je nujen pregled krvi pred odvzemom, dalje o laboratorijskih preiskavah, zdravniškem pregledu, o odklonih in podobno.

Propaganda krvodajalstva

Cilj propagande krvodajalstva je, da zagotovi potrebne količine krvi za redne potrebe zdravstvene službe, hkrati pa tudi ustrezne rezerve krvne plazme za primer naravnih nesreč. Da bi to dosegli, je potrebno poleg organizacije krvodajalstva poznati tudi principe sodobne propagande, ki sloni na objektivni resnici, psihologiji, ustreznih metodah in avdiovizualnih sredstvih. Propaganda krvodajalstva je načrtno, organizirano in premišljeno delo, s

katerim oblikujemo javno mnenje v odnosu do krvodajalstva ter pridobivamo posameznike za sodelovanje. Propagandno dejavnost organiziramo prek:

1. organizacij Rdečega križa, družbeno-političnih organizacij in društev ter strokovnih služb, ki sestavljajo koordinacijske odbore. Na terenu pa tudi prek krajevnih skupnosti;

2. šol vseh stopenj;

3. republiškega in lokalnega tiska, mladinskega in revialnega tiska;

4. radia;

5. televizije in

6. kinematografov.

Organizacije RK na vseh stopnjah so osnovna propagandna mreža na terenu. Ker je RK osnovni nosilec organizacije prostovoljnega krvodajalstva, se nanj navezujejo vsi drugi družbeni dejavniki. Med redne oblike množičnih občil sodijo zlasti republiški in lokalni dnevni tisk, mladinski tisk in revialni tisk. Ljudje še veliko dajejo na pisano besedo, zato so potrebna dnevna obvestila, informacije in reportaže v tisku. Od presoje razmer posameznih krajev pa je odvisno, s katerimi tiskanimi glasili bomo več sodelovali in kako jih bomo uporabljali. Radio ima kot zdravstvenovzgojno in propagandno sredstvo velike prednosti. Po njem je možno sporočati vsem skupinam prebivalstva naenkrat. Radijska poročila so vedno aktualna in mobilizacijska. Za namembnost oddaj se uveljavlja praksa, da so informacije o krvodajalstvu vsak dan ob istem času. Televizija je dobro sredstvo množičnih informacij, saj združuje slušni in vidni učinek. Zato imajo obvestila na televiziji veliko informativno moč. Propaganda krvodajalstva po televiziji sestoji iz dnevnih napovedi krvodajalskih akcij, obvestil, dokumentarnih zapisov in intervjujev. V poslednjem času so zlasti učinkoviti motivacijski igrani filmi o krvodajalstvu. Po njih prebivalstvo spozna uporabnost krvi ter potrebe po krvi za učinkovito pomoč ljudem, ki jim je kri potrebna zaradi nezgod in zdravljenja v bolnišnicah.

Vse več imamo tudi drugih pripomočkov za propagando ob krvodajalskih akcijah. Zelo dobro služijo v propagandne namene artikli, s katerimi izkažemo pozornost krvodajalcem: To so: svinčnik z napisom »samo kri nadomesti kri«, prejme krvodajalec, ko pride prvič na odvzem krvi; obesek za ključe v obliki kaplje krvi in napisom »Dajte kri — rešujte življenje«; zloženska o krvodajalstvu je namenjena tistim ljudem, ki jih želimo pridobiti za odvzem krvi. Vsi ti propagandni pristopi so ob vse večji porabi krvi v naših bolnišnicah potrebni, da bomo lahko zagotovili nemoteno zdravljenje bolnikov.

Kljub težavam, ki nastajajo ob organizaciji krvodajalskih akcij, dosegamo v Sloveniji velik odstotek krvodajalcev na število prebivalcev. Če primerjamo podatke iz leta 1966 po republikah, lahko ugotovimo, da so tedaj v Srbiji imeli 0,87% krvodajalcev na število prebivalcev, na Hrvaškem 1,45%, v Bosni in Hercegovini 0,60%, v Makedoniji 0,97% in v Črni gori 0,48% ter v Sloveniji 4,3%. Tolikšen odstotek je Slovenija dosegla že leta 1970.

Prav zaradi dejstva, da je slovenskemu zdravstvu potrebno toliko krvi, pa terjaja RKS — **sodelovanje vse zdravstvene službe in še posebej vsakega zdravstvenega delavca**. Ne smemo nikoli pozabiti, da moramo biti povsod pobudniki za pridobivanje prostovoljnih krvodajalcev in s tem krvi, ki jo zdravstveni delavci potrebujejo za zdravlilo sleherni dan.

Menim, da izražam prepričanje vseh medicinskih sester, da si bomo prizadevale vselej in povsod podpreti organizacijo prostovoljnega krvodajalstva in da se bomo aktivno vključevale v delo na tem področju.